

8. Приступ школовању заснован на људским правима²⁸

Образовање за људска права, које је првенствено усмерено на подучавање и учење, може се схватити и као део свеобухватног приступа школовању заснованог на људским правима (*HRBA – human rights-based approach*). Тај приступ нам скреће пажњу на целокупну школску културу, политику и праксу кроз призму вредности људских права.

Постоје два члана у Конвенцији о правима детета који директно помињу образовање. Члан 28 дефинише образовање као право, док члан 29 напомиње да образовање детета треба да помогне „пуном развоју његове личности, талената, умних и телесних способности”. У складу са Конвенцијом, друга сврха образовања јесте развијање поштовања људских права и основних слобода. Једно знамо: да бисмо заиста схватили и промовисали људска права, морамо их доживети кроз односе са другима.

Суштинске вредности, „достојанство, поштовање и одговорност”, требало би да буду покретачка снага која стоји иза школе. То не значи само изложити ученике вредностима и садржају људских права у учионици. Смисао оквира људских права ја да створи школу у чијем средишту су деца, где наведене вредности дају увид у то како ученици уче, како се према њима односе њихови наставници, како се они односе једни према другима и како ће заузети своје заслужено место у свету, са посебном свешћу о мисији да промовише социјалну правду. То је несумњиво изузетно захтеван задатак, али он ставља људска права изнад свега другог у школи.

Наставници могу подстицати људска права у својим учионицама помоћу примера којима се служе, питањима која постављају, кроз активне расправе, критичко размишљање и разматрање, учење кроз пројекте и школске излете или филмове који доносе богатство нових искустава. Изазов за наставнике није само учење градива о људским правима, већ и питање како да их представе ученицима на за њих смислен и користан начин. Један од кључних изазова је како приближити ученицима људска права, али и подстицати их да постану привржени идеји људских права.

Приступ школовању заснован на људским правима обухвата следеће карактеристике, које би требало да чине суштину подучавања о људским правима у школама уопште. Те карактеристике су преузете из оквира који је развио УНИЦЕФ.²⁹ Овај оквир:

– **Признаје права сваког детета.**

– **Посматра дете у целини у широком контексту.** Школско особље се брине о томе шта се догађа са децом пре него што уђу у образовни систем (у смислу здравља, на пример) и када се врате кући.

– **Усмерен је на децу**, што значи да истиче психосоцијалну добробит детета.

– **Родно је диференциран и прилагођен потребама девојчица.** Школско особље је посвећено смањењу ограничења равноправности полова, укидању родних стереотипа и промовисању напретка како дечака тако и девојчица.

– **Промовише квалитет резултата учења.** Ученици се подстичу да критички размишљају, постављају питања, изражавају мишљења и овладавају основним вештинама.

– **Омогућава образовање засновано на стварном животу деце.** Ученици имају јединствене идентитете и претходна искуства у образовном систему, својој заједници и породицама, које наставници могу узети у обзир како би подстицали учење и развој ученика.

– **Делује како би обезбедио инклузију**, поштовање и једнаке могућности за сву децу. Стереотипи, искључивање и дискриминација се не толеришу.

²⁸ Аутор: Фелиза Тибитс (2009). Оригинални извор: Tibbitts F. (2005), “What it means to have a ‘school-based approach to human rights education’ and a ‘human rights-based approach to schooling’” in Amnesty International USA, *Article 26 Newsletter*, август.

²⁹ *Child Friendly Schools Manual*, Programme Division/Education, UNICEF, www.unicef.org/publications/files/Child_Friendly_Schools_Manual_EN_040809.pdf.

- Промовише **права и одговорности ученика** унутар школске средине као и активизам унутар њихове шире заједнице.
- Повећава **капацитет, морал, ангажман и статус наставника** обезбеђујући довољно усавршавања за наставнике, признања и компензације.
- **Усмерен је на породицу**. Особље се труди да сарађује са породицама и ојача их, помажући деци, родитељима и наставницима да успоставе партнерства сарадње.

Ово су апстрактни оквири, али они представљају организациону основу коју наставник може применити на сопствену школу. Наведени принципи могу послужити и као питања која можемо користити при вредновању одређене праксе у школи. Да ли је наша политика одржавања дисциплине усмерена на децу? Да ли повећава права и одговорности ученика? Имају ли ученици довољно прилика за учествовање у школи? Да ли је то учествовање смислено и да ли њиме управљају ученици? Ови принципи могу довести и до ангажовања целе школе у примени вредности људских права у различитим димензијама школског живота: учењу, развоју и управљању школом и политици школе и заједнице.

Можда бисмо се могли сложити да се људска права у школама не свде само на образовање у учионици, већ се односе и на начин живота у школи. То није нешто што је створила добра воља неколицине наставника. У питању је ангажовање руководства и довољног броја наставника у школама, па је зато још увек прилично ретко. Међутим, неки почетни резултати су охрабрујући.

Пример приступа учествовања целе школе заснованог на Конвенцији о правима детета је иницијатива „Права, поштовање, одговорност“ Округног већа Хемпшира у Уједињеном Краљевству.³⁰ Универзални принципи Конвенције наглашавају потребу заштите права све деце, подржавања деце у разумевању њихових дужности и пружања оквира за учење и подучавање. Ти принципи се користе у промовисању праксе демократског грађанства и поштовања људских права међу свим члановима школске заједнице. Стотине основних, као и 50 средњих школа и школа за децу са сметњама у развоју активно учествују у програму „Права, поштовање, одговорност“. Његове кључне карактеристике су следеће:

- Конвенција о правима детета се учи као корпус знања и промовише као оквир школског етоса, учења и подучавања.
- Деца и млади људи се третирају као грађани.
- Подстичу се идентитет и самопоуздање деце тако да она себе виде као носиоце права, исто као и одрасли.
- Низ предмета се изучава из перспективе људских права, укључујући писменост, математику, природне науке и историју, а начин изражавања заснован на људским правима се развија кроз редовни рад наставника.
- Стварају се приступи настави са више демократије (који истичу учествовање и права).
- Разредне повеље о правима и дужностима потписују и ученици и наставници.

Школе извештавају да овај програм функционише као оквир за велики део њиховог грађанског рада (на пример, здраве школе, образовање о односима међу људима, образовање о дрогама, емоционална писменост, школска већа), који се може повезати са одредбама Конвенције о правима детета. Чланови школске заједнице цене могућност упућивања на виши ауторитет (међународне стандарде људских права) у вези са њиховим школским вредностима и кодексом понашања.

Године 2008, завршена је трогодишња спољашња евалуација која је показала значајан утицај

³⁰ Hampshire County Council (2009), “Rights, Respect, Responsibility: A Whole School Approach”, у: *Human Rights Education in the School Systems of Europe, Central Asia and North America: A Compendium of Good Practice*, Organization for Security and Co-operation in Europe, Warsaw, стр. 72-74.

програма „Права, поштовање, одговорност“ на школско окружење тамо где је он био у потпуности спроведен (упор. <http://www.hrea.org/Hampshire-RRR-Report-2008.pdf>). То обухвата и позитивне резултате у аспектима ученичке свести о њиховим правима, поштовању права других и нивоу учешћа и ангажовања у школи. На основу извештаја, наставници су мање изложени стресу и много више уживају у раду на часу. Дакле, приступ заснован на људским правима је подигао ниво људског достојанства чланова заједнице, а истовремено и способности школа да задовоље академску мисију успешног ангажовања ученика у њиховом образовању.

